

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

©2019 ТАТАРИНА Т. В.

УДК 368.9-044.95:005.591.3](477)

JEL: G22

Татаріна Т. В. Інституціональна структура ринку страхування життя в Україні: стан і перспективи розвитку

Мета статті полягає в дослідженні стану та перспектив розвитку інституціональної структури вітчизняного ринку страхування життя. Проведено порівняння основних показників діяльності страхових компаній розвинених країн у сегменті страхування життя та національних страховиків. Визначено лідерів на світовому ринку страхування життя та сучасні тенденції його розвитку. Здійснено оцінку стану розвитку ринку страхування життя в Україні за 2014–2018 рр., його інституціональної структури. Досліджено асортимент послуг, що пропонують вітчизняні страхові компанії на ринку страхування життя. Визначено особливості укладення договорів перестраховання в страхуванні життя для подальшої диверсифікації ризиків. Обґрунтовано роль посередницької діяльності в сегменті страхування життя. В основному вітчизняні страхові компанії залучають послуги агентської мережі, натомість кількість договорів з брокерськими представництвами щорічно зменшуються. Важливе місце в інституціональній структурі страхового ринку займають об'єднання страховиків. Доведено необхідність їх діяльності для більш ефективного функціонування ринку страхування життя та його надійності. На основі проведеного аналізу виявлено низку проблем в діяльності національних страхових компаній та інших інституцій на ринку страхування життя. Обґрунтовано заходи щодо створення сприятливих умов для функціонування компаній та подальшої розбудови інституціональної структури в сегменті ринку страхування життя.

Ключові слова: страхування життя, ринок страхування життя, інституціональна структура ринку страхування життя, перестраховання ризиків у страхуванні життя, фонд гарантування страхових виплат.

DOI:

Табл.: 5. Бібл.: 10.

Татаріна Тетяна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри страхування, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: t.v.tatarina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5900-3949>

УДК 368.9-044.95:005.591.3](477)

JEL: G22

UDC 368.9-044.95:005.591.3](477)

JEL: G22

Татарина Т. В. Институциональная структура рынка страхования жизни в Украине: состояние и перспективы развития

Цель статьи заключается в исследовании состояния и перспектив развития институциональной структуры отечественного рынка страхования жизни. Проведено сравнение основных показателей деятельности страховых компаний развитых стран в сегменте страхования жизни и национальных страховщиков. Определены лидеры мирового рынка страхования жизни и современные тенденции его развития. Осуществлена оценка состояния развития рынка страхования жизни в Украине за 2014–2018 гг., его институциональной структуры. Исследован ассортимент услуг, который предлагают отечественные страховые компании на рынке страхования жизни. Определены особенности заключения договоров перестрахования в страховании жизни для дальнейшей диверсификации рисков. Обоснована роль посреднической деятельности в сегменте страхования жизни. В основном отечественные страховые компании привлекают услуги агентской сети, а количество договоров с брокерскими представительствами ежегодно уменьшается. Важное место в институциональной структуре страхового рынка занимают объединения страховщиков. Доказана необходимость их деятельности для более эффективного функционирования рынка страхования жизни и его надежности. На основе проведенного анализа выявлен ряд проблем в деятельности национальных страховых компаний и других институций на рынке страхования жизни. Обоснованы меры по созданию благоприятных условий для функционирования компаний и дальнейшему развитию институциональной структуры в сегменте рынка страхования жизни.

Ключевые слова: страхование жизни, рынок страхования жизни, институциональная структура рынка страхования жизни, перестрахование рисков в страховании жизни, фонд обеспечения страховых выплат.

Табл.: 5. Библ.: 10.

Татарина Татьяна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры страхования, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: t.v.tatarina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5900-3949>

Tatarina T. V. The Institutional Structure of the Life Insurance Market in Ukraine: the Status and Prospects for Development

The article is aimed at studying the status and development prospects of the institutional structure of the national life insurance market. A comparison of the main indicators of the activity of insurance companies in the developed countries in the segment of life insurance and national insurers is carried out. The leaders in the global life insurance market and the current tendencies of its development are defined. The author estimates the status of development of the life insurance market in Ukraine for 2014-2018, its institutional structure. The range of services offered by domestic insurance companies in the life insurance market is researched. The specifics of conclusion of the reinsurance contracts in life insurance for further diversification of risks are defined. The role of mediation in the life insurance segment is substantiated. Most domestic insurance companies engage in services of a third-party agency network, and the number of contracts with brokerage offices decreases annually. Associations of insurers occupy an important place in the institutional structure of the insurance market. The need for their activities to operate the life insurance market more efficiently and to ensure their reliability is proved. Based on the carried out analysis, a number of problems in the activities of national insurance companies and other institutions in the life insurance market are identified. Measures to create favorable conditions for the functioning of companies and further development of the institutional structure in the segment of the life insurance market are substantiated.

Keywords: life insurance, life insurance market, institutional structure of the life insurance market, reinsurance of risks in life insurance, insurance payment fund.

Табл.: 5. Bibl.: 10.

Tatarina Tetiana V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Insurance, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: t.v.tatarina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5900-3949>

У багатьох розвинених країнах страхування життя є найважливішою складовою соціального захисту населення, адже дозволяє вирішувати суспільні негаразди, надаючи гарантії в компенсації завданої шкоди їх здоров'ю, добробуту та якості життя. Зокрема страхування життя є «випробуваним та популярним інструментом для індивідуального забезпечення в старості та для сім'ї померлого» [1, с. 13].

В Україні частка страхування життя в загальних преміях страхового ринку за 2018 р. становить всього 7,9%, тоді як у країнах з розвинутою ринковою економікою цей показник складає більше як 50%.

На ефективне функціонування ринку страхування в цілому та страхування життя зокрема впливає ряд чинників: політичних, економічних, демографічних, територіальних тощо. Серед економічних індикаторів зростання важливе місце займає розвинена інституціональна структура ринку: суб'єкти ринку, їх взаємозв'язок і можливості вільної співпраці. Тому дослідження сучасного стану інфраструктури у сфері страхування життя, її розвитку в Україні є актуальним і водночас складним.

Теоретичні основи страхування життя, його особливості розвитку досліджували вітчизняні вчені: Гаманкова О., Залетов О., Пікус Р., Осадець С., Шолойко А. та зарубіжні: Мертон Р. Б., Полборн М., Самуельсон П., Турбіна К., Федорова Т., Шахов В. Проте недостатньо висвітлювалося питання інституціональної структури ринку страхування життя.

Метою статті є визначення стану та перспектив розвитку інституціональної структури вітчизняного ринку страхування життя.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- ✦ дослідити стан розвитку ринку страхування життя, його інституціональної структури;
- ✦ виявити недоліки у функціонуванні інституцій національного ринку страхування життя та запропонувати напрями їх подальшого розвитку.

Сьогодні лідерами на міжнародному ринку страхування життя можна визначити трійку країн: США, Великобританію та Японію. Частка страхування життя в цих розвинених ринках становить, за даними 2015 р., відповідно: 41,3; 67 і 77,5%, а у структурі світового ринку – 55,6% [2].

За обсягом зібраних страхових премій першу сходинку займають Сполучені Штати Америки (19,9% світового обсягу надходжень), другу – Японія (14%), третю – Велика Британія (8,9%) [2].

Водночас даний показник не відображує сталу тенденцію розвитку страхування життя в цих країнах, оскільки на його величину насамперед впливають такі чинники, як територія та кількість населення. Так, за часткою премій зі страхування життя у ВВП послідовність лідерів дещо інша: Японія займає 8,4%,

Велика Британія – 8%, США – 3%. Показник зібраних страхових премій зі страхування життя на одну особу населення в досліджуваних країнах має високе значення і становить відповідно: у Великій Британії – 3638 дол. США, у Японії – 2926 дол., у Сполучених Штатах Америки – 1657 дол. [2].

Важливою тенденцією на світовому ринку у 2016–2019 рр. є переміщення страхового бізнесу на схід. США залишаються найбільш великим страховим ринком, але на друге і третє місця виходять Китай і Японія. За прогнозами фінансових аналітиків, протягом 2019/2020 рр. світові страхові премії в сегменті страхування життя зростуть на 2,9%, що значно більше середньорічного показника в 0,6% за останні десять років. Зокрема основними регіонами, що дозволяють підвищити досліджуваний показник, залишаються Китай і країни, ринки яких продовжують розвиватися.

У розвинених країнах страхові премії зі страхування життя також збільшаться на 1,2%, в основному за рахунок США та Канади, враховуючи зростання страхування рент, показників заробітної плати та зайнятості населення [3].

Україна за світовим рейтингом агентства Swiss Re у 2018 р. посіла 83 місце поміж країн і ще досі не повернулася до результатів 2013 р., коли займала 69 сходинку за динамічністю розвитку вітчизняного ринку страхування життя. Частка страхових премій зі страхування життя в загальних преміях по ринку за останні п'ять років не перевищувала 8,1%. Цей показник був найбільшим у 2014 р., потім він знижувався, а у 2018 р. становив 7,9% (табл. 1).

Частка виплат у страхуванні життя за досліджуваний період поступово підвищується. Якщо ж розглядати показники надходження страхових премій та виплат у страхуванні життя в абсолютному значенні, помітна тенденція до їх збільшення кожного року.

Як видно з табл. 1, найвищий показник рівня валових страхових виплат у 2015 р. – 22,5% – максимально наблизився до середньоринкового, але у 2018 р. знову знизився до 18%.

Згідно з даними табл. 1, кількість страхових компаній у страхуванні життя за 2014–2018 рр. зменшилася в половину. Водночас на TOP-10 страхових компаній у 2018 р. припадало 96,7% страхових премій, що свідчить про наявність проявів монополізації на вітчизняному ринку страхування життя.

У структурі страхових премій за досліджуваний період переважають надходження від фізичних осіб, і частка їх щорічно збільшується. Якщо у 2014 р. питома вага внесків від фізичних осіб становила 94,5%, а юридичних – 5,5%, то у 2018 р. страхових премій від населення надійшло 97,1%, що свідчить про зменшення корпоративного страхування життя (усього – 2,9%).

Асортимент послуг, що пропонують сьогодні страховики на вітчизняному ринку страхування життя, унаочнюють табл. 2 і табл. 3.

Таблиця 1

Основні показники розвитку ринку страхування життя в Україні за 2014–2018 рр.

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість страхових компаній зі страхування життя, шт.	57	49	39	33	30
Частка валових страхових премій зі страхування життя у загальних преміях по ринку, %	8,1	7,4	7,8	6,7	7,9
Частка валових страхових виплат зі страхування життя у загальних виплатах по ринку, %	4,7	6,1	4,7	5,3	5,5
Рівень валових страхових виплат зі страхування життя, %	11,1	22,5	15,2	19,1	18,0

Джерело: розраховано на основі [4].

Таблиця 2

Структура валових страхових премій зі страхування життя в Україні за 2014–2018 рр., %

Вид страхових послуг	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
За іншими договорами страхування життя	41,7	30,3	26,9	33,6	37,8
За іншими договорами накопичувального страхування	49,7	62,4	60,4	60,8	56,0
За договорами страхування життя лише на випадок смерті	7,4	6,4	12,0	4,7	5,1
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	1,2	0,9	0,7	0,9	1,1

Джерело: розраховано на основі [4].

Таблиця 3

Структура валових страхових виплат зі страхування життя в Україні за 2014–2018 рр., %

Вид страхових послуг	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
За іншими договорами страхування життя	13,0	6,4	7,6	6,1	7,4
За іншими договорами накопичувального страхування	80,0	90,4	89,4	92,7	91,8
За договорами страхування життя лише на випадок смерті	1,4	0,8	1,1	0,7	0,6
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	5,6	2,4	2,0	0,5	0,2

Джерело: розраховано на основі [4].

У структурі валових страхових премій за послугами страхування життя протягом п'яти останніх років переважає накопичувальне страхування життя, чия частка його щорічно зростає, деяке уповільнення спостерігаємо лише у 2018 р. – 56,0% проти 60,8 за 2017 р.

Однією зі складових у зростанні довіри страхувальників до накопичувальних програм лайфхових страховиків є тенденція до скорочення, починаючи з 2015 р., кількості дострокових розірвань договорів страхування життя. Так, викупні суми у 2018 р. сягали 192,5 млн грн, що на 9,1% менше показника попереднього року і майже удвічі менше, ніж у 2014 р. [5].

Також значну питому вагу займають інші договори страхування життя. Усереднений показник за

п'ять років – 34%. А найменша частка припадає на договори пенсійного страхування (1,1% у 2018 р.).

У структурі виплат (див. табл. 3) лівову частку займають договори накопичувального страхування життя: від 80% до 92% за період дослідження, адже за цими договорами страховим випадком може бути як настання смерті в період дії договору, так і закінчення терміну дії договору та накопичення визначеної за полісом страхової суми. До таких договорів страховики включають і додаткові ризики: страхування від нещасного випадку, критичні захворювання, ризики, пов'язані з родиною страхувальника. Така особливість впливає і на щорічне зростання загального показника рівня виплат по страхуванню

життя (див. табл. 1). Найменша питома вага виплат припадає на пенсійне страхування та страхування життя на випадок смерті, зокрема показники не перевищують у 2018 р. 0,2% і 0,6% відповідно. Помітна варіативність у виплатах за останні роки за іншими договорами страхування життя. Усереднений показник за п'ять років становить 8,1%.

Мізерна частка пенсійного страхування свідчить про нерозвиненість його на вітчизняному ринку страхування життя. Тоді як в європейських країнах ці показники значно вищі. У 2015 р. пенсійні контракти у Великобританії на ринку страхування життя займають 88%, у Нідерландах – 35%, Естонії – 17% [6, с. 33].

Крім розміщення ризиків на внутрішньому страховому ринку, страхові компанії передають їх за кордон для подальшої диверсифікації за допомогою перестраховальних операцій. На відміну від загальних видів страхування в сегменті страхування життя ризики практично не перестраховуються (табл. 4).

Проведений аналіз діяльності страхових компаній у страхуванні життя (див. табл. 4) показує мізерну частину ризиків, переданих за договорами перестраховування, порівняно з іншими сегментами страхового ринку (майновим, особистим і страхуванням відповідальності). Частка перестраховування за 2016–2018 рр. коливається від 2,6% до 3,2%. Але, як видно з табл. 4,

незначна питома вага переданих у перестраховування ризиків повністю розміщується за кордоном. Виняток становить тільки 2016 р. – 96,3%. Така ситуація пояснюється тим, що більшість страхових компаній у страхуванні життя – зі значною частиною іноземного капіталу або мають його стовідсотково. Тому вже на початку своєї діяльності вони орієнтовані на материнські компанії, яким, власне, і передають ризики за договорами перестраховування.

Важливу роль на страховому ринку в цілому та ринку страхування життя зокрема займають посередники: страхові агенти та брокери. У сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку страхування життя переважають послуги агентів, натомість брокери в укладанні договорів займають невелику питому вагу. У табл. 5 наведено показники брокерської діяльності з укладання договорів страхування. Відповідно договори перестраховування через брокерів на ринку страхування життя не укладаються взагалі.

За показниками табл. 5 видно, що кількість договорів по страховому ринку, що укладається через брокерську мережу, зростає. У сегменті ринку страхування життя ситуація протилежна: кількість укладених договорів страхування стрімко знижується (від 1197 у 2016 р. до 9 у 2018 р.). Частка укладених договорів

Таблиця 4

Динаміка та структура надходження страхових премій за договорами перестраховування в страхуванні життя за 2016–2018 рр.

Показник	Рік		
	2016 (9 міс.)	2017 (9 міс.)	2018 (9 міс.)
Обсяг страхових премій у страхуванні життя, тис. грн	1987223,2	2021696,3	3906151,0
Обсяг страхових премій, переданих за договорами перестраховування, тис. грн	54546,3	63990,6	100362,3
у тому числі перестраховикам-нерезидентам, тис. грн	52550,7	63990,6	100362,3
Частка страхових премій, переданих за договорами перестраховування, %	2,8	3,2	2,6
Частка страхових премій, належних перестраховикам-нерезидентам, %	96,3	100,0	100,0

Джерело: складено і розраховано на основі [4].

Таблиця 5

Динаміка та структура укладених договорів страхування життя через брокерську мережу в Україні за 2016–2018 рр.

Показник	Рік		
	2016	2017	2018
Кількість укладених договорів страхування посередниками, шт.	3769	4240	6989
у тому числі зі страхування життя, шт.	1197	33	9
Частка укладених договорів зі страхування життя, %	31,8	0,8	0,1
Сума винагороди посередникам, тис. грн	5871,3	9199,7	27513,0
у тому числі зі страхування життя, шт.	150,0	129,0	180,7
Частка винагороди посередникам від загальної суми по страховому ринку, %	2,6	1,4	0,7

Джерело: складено та розраховано на основі [7].

через брокерів у 2018 р. становить 0,1% (проти 31,8% у 2016 р.). Аналогічні показники і за часткою винагороди посередникам у страхуванні життя від загальної суми по ринку: 0,7% у 2018 р. проти 2,6% у 2016 р.

Показники табл. 5 дають змогу стверджувати, що договори зі страхування життя в основному укладаються через агентську мережу. «Лише близько 2% страхових платежів, одержаних через страхових брокерів страховиками-резидентами за договорами страхування, укладеними зі страхувальниками, припадають на страхування життя. Тоді як винагорода страховим агентам за укладення договорів страхування життя майже сягає обсягів страхових платежів, зібраних страховими брокерами за укладення таких угод» [6, с. 35].

Сьогодні на вітчизняному ринку страхування життя більшість посередників функціонують на основі системи багаторівневого маркетингу (*multilevel marketing – MLM*), яка з'явилася в Україні не так давно, у середині 1990-х років. Реалізація послуг за такою системою має таку послідовність (алгоритм дій): «Клієнт страхової компанії, купуючи страховий продукт, одночасно стає фінансовим консультантом страховика, що продав йому страховий захист, і надалі має можливість продавати страхові продукти цього страховика. Чим успішніше консультант виконує свою роботу, тим більшу комісійну винагороду він отримує. Перейшовши на вищий рівень, фінансовий консультант отримує частину комісійної винагороди консультантів нижчих рівнів, які йому підпорядковуються» [8].

Важливі функції на страховому ринку виконують об'єднання страховиків, зокрема консолідують капітали, зменшують відтік коштів за кордон шляхом перестраховальних операцій, захищають інтереси учасників цих пулів та споживачів послуг страхових компаній, розробляють інноваційні страхові продукти та стимулюють їх запровадження.

На вітчизняному ринку страхування життя здійснюються перші спроби щодо створення та плідного функціонування таких об'єднань. Так, порівняно новою інституцією на ринку страхування життя є «Проект життя», котрий «створений на базі «Української федерації ubezpieczenia», що об'єднав страхові компанії «МетЛайф», «ІНГО Україна Життя», «АХА Страхування Життя», «Княжа Лайф Вієна Іншуранс Груп», «ТАС», «ПЗУ Страхування Життя», «Граве Україна страхування життя», «АСКА-життя», «Уніка життя», на які припадає 92% зібраних страхових премій за 9 місяців 2017 р. Метою проекту є спільна робота з розвитку ринку страхування життя в країні» [9].

Досить довгий час на вітчизняному ринку страхування життя відбувається запровадження Фонду гарантування страхових виплат, важливою функцією якого є захист інтересів споживачів послуг лайфового страхування. Але вже в січні 2019 р. схвалено Нац-

комфінпослуг проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення системи гарантування страхових виплат за договорами страхування життя» [10], який залишає надію щодо запровадження в найближчий час такого об'єднання в державі.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз дозволяє визначити стан і перспективи розвитку інституціональної структури ринку страхування в Україні:

- ✦ якщо раніше трійкою лідерів у сегменті світового страхування життя стабільно залишалися США, Великобританія та Японія, то остання тенденція показує існування нового гравця на міжнародному страховому ринку – Китаю, котрий, за прогнозами аналітиків, у найближчий час посідатиме другу сходинку. На відміну від провідних країн, ринок страхування життя в Україні та його інституціональна структура залишаються недостатньо розвиненими;
- ✦ частка валових страхових премій зі страхування життя в загальних преміях по ринку за 2018 р. становить усього 7,9%, кількість страхових компаній у сегменті страхування життя щорічно зменшується, а ринок страхування життя залишається висококонцентрованим, адже на першу десятку страховиків у 2018 р. припадає 96,7% надходжень;
- ✦ серед страхувальників у структурі зібраних премій переважають надходження від фізичних осіб, і частка їх щорічно збільшується. Асортимент послуг у страхуванні життя звужений, з помітними диспропорціями. Найбільшу частку в останні п'ять років займає накопичувальне страхування життя (56% у 2018 р.), водночас найменшу – договори страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку (1,1% у 2018 р.);
- ✦ у страхуванні життя послуги перестраховиків практично не застосовуються, приблизно 2–3% від усіх ризиків передаються в перестраховання і, як показує аналіз, повністю розміщуються за кордоном, оскільки вже на початку діяльності компанії з іноземним капіталом орієнтовані на диверсифікацію ризиків материнським компаніям;
- ✦ важливу роль серед учасників ринку страхування відіграють посередники, але в сегменті страхування життя лівова частка припадає на агентську мережу. Залучення послуг брокерів у страхуванні життя стрімко зменшується і складає у 2018 р. усього 0,1%, тоді як у 2016 р. воно було на рівні 31,8%;
- ✦ серед інституцій ринку, котрі підвищують ефективність його функціонування, залиша-

ються об'єднання страховиків. Новим таким формуванням, як свідчить схвалений Нацкомфінпослуг проект закону України, є Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя;

- ✦ на основі проведеного дослідження інфраструктури національного ринку страхування життя визначено перспективні напрями щодо її подальшого реформування, зокрема стимулювання розвитку корпоративного страхування життя за допомогою пільг в оподаткуванні; функціонування Фонду гарантування страхових виплат та інших об'єднань; розширення програм накопичувального страхування та запровадження інноваційних страхових продуктів.

Ринок страхування життя в Україні має значний потенціал для розвитку. Для цього необхідні узгоджені дії державних органів та страхових компаній, що сприятимуть удосконаленню інфраструктури ринку, а в подальшому – і підвищенню рівня соціального захисту в державі. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Криклій А. С. Ринок страхування життя в Україні. *Економіка та держава*. 2009. № 4. С. 13–18.
2. World insurance in 2014: back to life. SIGMA: Insurance Research. 2015. No. 4. URL: http://media.swissre.com/documents/sigma4_2015_en.pdf
3. Глобальное страхование: великий разворот на восток продолжается портал // Allinsurance.Kz. URL: <https://allinsurance.kz/articles/analytical/11822-globalnoe-strakhovanie-velikij-razvorot-na-vostok-prodolzhaetsya>
4. Страховой рынок Украины: 2014–2018. URL: <https://forinsurer.com/stat>
5. Украинский рынок страхования жизни, по данным Swiss Re, вошел в TOP-3 самых динамичных рынков мира. URL: <https://forinsurer.com/news/19/07/15/36987>
6. Шолойко А. С. Ринок страхування життя в Україні та його інфраструктура. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 32–36.
7. Інформація про посередницькі послуги у страхуванні та/або перестрахованні. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-poserednytski-posluhy-u-strakhuvanni-taabo-perestrakhuvanni.html>
8. Рябоконт Н. П. Систематизація каналів продажів страхових продуктів. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2012. Вип. 34. С. 268–275.
9. Украинские страховщики жизни объединились в «Проект Жизнь» для лоббирования интересов лайфового рынка. URL: <https://forinsurer.com/news/17/12/26/35730>
10. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення системи гарантування страхових виплат за договорами страхування життя». URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Proekty-rehuliatornykh-aktiv/27055.html>

REFERENCES

- “Globalnoye strakhovaniye: velikiy razvorot na vostok prodolzhaetsya” [Global insurance: the great eastward reversal continues]. Portal Allinsurance.Kz. <https://allinsurance.kz/articles/analytical/11822-globalnoe-strakhovanie-velikij-razvorot-na-vostok-prodolzhaetsya>
- “Informatsiia pro poserednytski posluhy u strakhuvanni ta/abo perestrakhuvanni” [Information on insurance and / or reinsurance brokerage services]. <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-poserednytski-posluhy-u-strakhuvanni-taabo-perestrakhuvanni.html>
- Kryklii, A. S. “Rynok strakhuvannya zhyttia v Ukraini” [Life insurance market in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4 (2009): 13-18.
- “Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo stvorennia systemy harantuvannya strakhovykh vyplat za dohovoramy strakhuvannya zhyttia»” [Draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Establishment of a System of Guarantee of Insurance Payments under Life Insurance Contracts”]. <https://www.nfp.gov.ua/ua/Proekty-rehuliatornykh-aktiv/27055.html>
- Riabokon, N. P. “Systematyzatsiia kanaliv prodazhiv strakhovykh produktiv” [Systematization of sales channels of insurance products]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*, no. 34 (2012): 268-275.
- Sholoiko, A. S. “Rynok strakhuvannya zhyttia v Ukraini ta yoho infrastruktura” [Life insurance market in Ukraine and its infrastructure]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 5 (2018): 32-36.
- “Strakhovoy rynek Ukrainy: 2014–2018” [Insurance market of Ukraine: 2014–2018]. <https://forinsurer.com/stat>
- “Ukrainskiy rynek strakhovaniya zhizni, po dannykh Swiss Re, voshel v TOR-3 samykh dinamichnykh rynkov mira” [The Ukrainian life insurance market, according to Swiss Re, entered the TOP-3 of the most dynamic markets in the world]. <https://forinsurer.com/news/19/07/15/36987>
- “Ukrainskiye strakhovshchiki zhizni obedinilis v «Proekt Zhizn» dlya lobbirovaniya interesov layfovogo rynka” [Ukrainian life insurers have teamed up in Project Life to lobby for the interests of the life market]. <https://forinsurer.com/news/17/12/26/35730>
- “World insurance in 2014: back to life”. SIGMA: Insurance Research. 2015. http://media.swissre.com/documents/sigma4_2015_en.pdf